

BAKÓ ENDRE
**Sinka István és Veres Péter
 barátsága**

Jellemrajz és kapcsolattörténet

1.

A népi irodalom autodidakta vagy „mezítlás” képviselői közül Sinka István, Szabó Pál és Veres Péter lépte át az esztétikai záróvonalat, s került a magyar irodalom fő sodrába. Ők hárman nem alkottak külön organikus triáoszt a mozgalmon belül, jóllehet Sinkát és Szabó Pált fiatal korukban szoros barátság fűzte össze, együtt küzdöttek az elismerésért, együtt szerkesztették (Barsi Dénessel hármassal) a Komádi és Vidéke című hetilapot, majd együtt indították a Kelet Népet. Ennek a baráti együttműködésnek szép emléket állított Szabó Pál,¹ illetve dokumentálta Bakó Endre.² Néhány írásműből, kölcsönös gesztusból tudjuk, mit gondolt egymásról Veres Péter és Szabó Pál. Utóbbi így jellemezte kettőjüket: „Péter a fej, én vagyok az írás”. Barátságukról Szabó Pál lánya is írt, szabadkozva, hogy „nehéz két egészen más embernek a kapcsolatát szavakkal kifejezni.”³ De Sinka és Veres Péter – megint csak két másféle személyiség – kapcsolata még nem kapott kellő megvilágítást.

A népi írói mozgalom spontán bontakozott ki, s nem volt egységes. Az írók nemcsak világnézetileg különböztek egymástól, emberileg, erkölcsileg, alkattal is másfélék voltak, életstratégiájuk sokban eltért, olykor a személyeskedő vita is felcsapott köztük. Veres Péter már 1941-ben leszögezte: „Népi írói front, mint szilárd csoportosulás hát nincs és sosem volt. Mégis a magyar helyzet és a nagyvilág nyomása egymás mellé kényszeríti a valóban haladó népfiaakat a fajvédő és antiszemita Erdélyi Józsefekkel is.”⁴

2.

Veres Péter hajdúsági ember, cseléd, vasúti pályamunkás, földműves volt. Korán kezdte a szellemi építkezést, s egyre tudatosabban, kitartóbban képezte magát. Autodidakta létére teoretikus affinitású ember

volt, végül afféle parasztenciklopédista lett, annak minden hátrányával. Az univerzális érdeklődés és az alkataból eredő reflektív adottság ugyanis gyakran bőbeszédűséghez vezetett szóban és írásban egyaránt. Holott alapjában racionális elme volt, mindig a realitások felé igyekezett tájékozódni, jóllehet erkölcsi idealizmusát idős koráig megőrizte. Ahogy a *Számadásban* írja, sokat olvasott, nemcsak szépirodalmat, szociológiai műveket, de filozófusokat is, bár kezdetben nem sokat értett belőlük. Eszmélkedése kezdetén falujában felütötte fejét szekták álarcában a messianizmus, a miszticizmus, őt azonban ezek az irracionális eszmék egy percre sem vonzották. Még a vallástól is idegenkedett, nyíltan hangoztatta ateista meggyőződését, jóllehet eszmélkedésének protestáns gyökereit sohasem tagadta meg. „A balmazújvárosi fehér templomból indultam azzá, aki vagyok. Ott kaptam a lélek első indításait. Még, amikor serdülő koromban – más gyermekek módján – ateista lettem is, akkor is kálvinista módon lettem azzá. Nem gúnyos, cinikus nagy dolgokkal és örök dolgokkal szemben arcátlanul szellemeskedő luciferi tagadás, hanem a zord, puritán erkölcsiesség lázadozott bennem. A keresztény erkölcsöt nem soknak, kevésnek éreztem.”⁵ Tisztaban volt a *Biblia* életformáló és kultúrtörténeti jelentőségével, sokáig az Ótestamentumot tartotta fontosabbnak, de idős korában az Újtestamentum értékeire is ráérezett, mert az nemcsak történetírás, „de élet és költészet”. Az egyházakkal szemben liberális álláspontot képviselt: „Felekezetek mellett nem foglalunk állást: úgy imádja az Istent mindenki, ahogy hiszi és igazabbnak tartja”⁶ – írta a Nemzeti Parasztpárt nevében. Papokkal szívesen barátkozott, beszélgetett, amit lelkészeknek adott dedikációi is igazolnak.⁷ Mégis polgári szertartással temették, csak a síremlék avatásakor hangzott fel a IX. zsoltár.⁸

Szerelemgyerek volt, emiatt is sok megpróbáltatást kellett kiállnia. Vér szerinti apja, Posta Péter nagygazda fia. Bata Imre írja: „[...] foglalkoztatta Veres Pétert a származása, ha nem is beszélt sokat

1 Szabó Pál: *Nyugtalan élet*. Harmadik könyv. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1973. 243–254.

2 Bakó Endre: *A népi irodalom bihari gyökerei*. In: *Rejtett vízjelek*. Debrecen, 2008. 189–199.

3 Bertalan Ágnes: *Élet-halál küzdelemben született barátság*. In: Rádics József szerk.: *Veres Péter koszorúja*. Táncsics Kiadó, Budapest, 1973. 415–421.

4 Veres Péter: *Ember és írás*. Bolyai Akadémia, Budapest, 1941. 62.

5 Veres Péter: *Protestantizmus a politikában*. Vándortűz, 1947 /6. 35–40.

6 Veres Péter: *A Nemzeti Parasztpárt meg az egyház*. Paraszt Újság, 1947. dec. 15. 1.

7 Ötvös László: *Veres Péter kálvinizmusa, bibliája*. In: Uő: *Új Magvető – Biblia és irodalom*. Budapest, 2008. 57.

8 Veres István: *Apám mellett, apám helyett*. Nap Alapítvány, Budapest, 2004. 162., 164.

róla”.⁹ Az édesanyját nagyon szerette, édesapjával egyszer találkozott, iszákos mostohaapjától idegenkedett. Az első világháborúban katona, majd a Tanácsköztársaság idején a helyi direktórium tagja, ami jelzi, hogy már 25 éves korában tekintélye volt a faluban, legalábbis a szegényebbek körében. Neve nyomtatva először egy debreceni újságban jelent meg: a balmazújvárosi földosztók bűnperéről szólva, Veres Péterről azt írta a lap, hogy szökésben van,¹⁰ holott Romániában internáló táborban raboskodott, majd csak 1920 végén tért haza, s Debrecenben még le kellett töltenie büntetését. 1917-től huszonöt éven át tagja volt a Szociáldemokrata Pártnak, ami miatt sok molesztálást, csendőri zaklatást kellett elszenvednie. Látogatóit a csendőrök már az állomáson igazoltatták, majd nyomon követték a házáig, s gyakran beidézték még az őrre is.¹¹ Ennek ellenére tartotta a kapcsolatot a párttal, s két debreceni baloldali lapnak is munkatársa volt, amelyeket az ügyészség betiltott, a szerkesztőket pedig bíróság elé citálta.¹² Első írásai a Századok című szociáldemokrata folyóiratban láttak napvilágot Vámbéry Rusztem jóvoltából, verseinek pedig Erdély baloldali folyóirata, a Korunk adott nyilvánosságot, Gaál Gábor révén.

Több írásában marxista forradalmárnak mondja magát, de nemcsak népben, nemzetben gondolkodott, hanem sokáig faji kategóriában is, ami nehezen egyeztethető össze a marxizmussal, noha a faj nála, akár csak Szabó Dezsónél vagy Németh Lászlónál, a nemzet szinonimája. A Szép Szó hasábjain figyelmeztették, hogy a faj szó (fogalom) használata fajelméletre, antiszemitizmusra utal.¹³ Ő azonban a *Számadás* 1943-as kiadásában is ragaszkodott ehhez a kategóriához: „Az igazság az, hogy a fajok természeti és társadalmi valóságok, megszüntetésük nem lehet cél, mert nem is lehetséges”.¹⁴

Önérzetes, a képességeivel, majd szerepe fontosságával tisztában levő személyiség volt. A Nemzeti

Parasztpárt igazgatója írta róla: „[...] bámulatba ejtő magabiztosság jellemezte”.¹⁵ Maga szabta szigorú erkölcsi törvényeket követett. „Megdögleni lehet, de rongyembernek lenni nem!” – írta és hangoztatta számtalanszor. „Egy élet – egy asszony” – ez volt szexuál erkölcsi axiómája. Életét Nadasdi Julianna mellett töltötte el. Illyés Gyula már-már népmesei burokba vonta a párt: „Veres Péter embernek boldog volt. [...] Édenkerti emberpár Juliskával.”¹⁶ Humanizmusán némileg szeplőt ejtett gyermekeihez való viszonya. Rendkívül szigorú, sőt rideg volt hozzájuk, még a legkedvesebbel, Sanyival sem tett kivételt. Menye, ifjabb Veres Péterné is felrótta apai ridegségét: „Tudom, nem szabad megírni azt a mélységes közönyt (kegyeletsértés is lenne, valós voltát is kétségbe vonnák), mellyel a kenyérkeresettel viaskodó, és írói terveit szövögető apósom, idős Veres Péter viselkedett gyermekei – Péter, Julianna, Margit, Pista és a meghalt Sanyi fiú – iskoláztatása, iskolai eredményei iránt”.¹⁷ Féja Géza 1974-es hajdúböszörményi látogatása alkalmával a Hajdúsági Művésztelep részvevői számára az Óvónőképző Intézetben szerzői estet tartott, amelyen Veres Pétert többek között zsugorinak, garasosnak nevezte.¹⁸ Fiai csak spórolósnak mondták, erre nyilván nehéz élethelyzete kényszerítette.¹⁹ A családi fényképek arról árulkodnak, hogy az unokákhoz enyhültebb szívvel hajolt.

Megrögzött antialkoholista volt. Ennek sokszor kifejezést adott. Amikor 1967-ben (70. születésnapja alkalmából január 8-án) Balmazújvárosban köszöntötték (e sorok írója a helyi „Napló” tudósítójaként volt jelen),²⁰ pálinkával kínálták a vendégeket. „Vegye fel, Péter bátyám” – indítványozta a községi párttitkár vagy tanácselnök. – „Igyatok, én nem iszom, sohasem éltem vele” – mondta. – „De most a kivételes alkalomból.” – „Nem, nem” – tiltakozott az író.

9 Bata Imre: *Veres Péter alkotásai és vallomásai tükrében*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 10.

10 *A balmazújvárosi földosztók bűnpere*. A Hírlap, 1920. október 20. 1.

11 Erre több utalás történik életrajzi írásában, s a róla szóló memoárokban. Antal Gyula is megírta esetét a balmazújvárosi csendőrökkel *Látogatóban Veres Péternél* című riportjában: *Fiatalok*, 1940/9. 4.

12 *A Mi Utunk* (1933–34) és *Tovább* (1938) című lapokról van szó. Veres Pétert nem ítélték el.

13 Zúgligeti-Pintér István: *Fajvédelem és szocializmus – Őszinte levél Veres Péterhez*. Szép Szó, 1937. 169–171.

14 Veres Péter: *Számadás*. Révai, Budapest, 1943. 393.

15 Hegyesi János: *Emlékezés Veres Péterre*. In: *Az utak őre*. Békéscsaba, 1985.

16 Idézi Veres István. Veres István: *Apám mellett, apám helyett*. Nap Alapítvány, Budapest, 2004. 167.

17 Nadasdi Péterné: *Nadasdi Péter*. Az 1989-ben kelt életrajz kézirata a szerző tulajdonában.

18 Székelyhidi Ágoston ezt érthetően nem tartotta publikusnak *Böszörményi történetek* című beszámolójában. Hajdúböszörményi Hírlap, 1974. aug. 10. 3. Megmaradt emlékezetemben: „a gyerekeinek sohasem viitt egy mézesbábót vagy tíz deka savanyúcukrot”.

19 Nadasdi Péter: *A tölgyfa árnyékában*. Kosmosz Kiadó, Budapest, 1974. 75.

20 *Veres Péter Balmazújvároson*. Hajdú-Bihari Napló, 1967. január 10. 3.

– „Én még Sztálin kedvéért sem ittam ki a poharat.”²¹ Idős korában viszont reggelente ivott egy kis pohár pálinkát vagy konyakot, s még a kávézásra is rákapott.²² Mulatni nem, de énekelni szeretett, kedvelt népdala a „Kiszáradt a tóbul mind a sár, mind a víz...” volt. A dohányzást azonban egész életében mellőzte.

Maga jelentkezett első írásával. Balmazújvárosi környezetét irodalmi munkássága nem érdekelte. Sőt, a helyi értelmiség, dr. Forrai Péter orvos és id. Varga Antal tanító kivételével, inkább rosszindulattal tekintett rá. Első könyve, *Az Alföld parasztsága*, amit Németh László tanácsára írt a börtönben, 1935 decemberében látott napvilágot. A következő öt-hat esztendő alatt pályája meredeken ívelt felfele, a négy elemi végzett balmazújvárosi paraszt ismert íróvá és közéleti személyiséggé, politikai tényezővé vált. Jellemző, hogy Gulyás Pál temetésén miniszteriumi tisztviselők, igazgatók, papok között az ő neve is szerepel a protokollban.²³ 1940-től többször behívták munkaszolgálatra. Szerencsére az 1943-as szárszói konferencián részt tudott venni, sőt, ő volt az egyik főszereplője. Országos hírneve ellenére, mint írta: „megélhetésben és életrendben sem voltam még berendezkedve arra, hogy író vagyok [...], sem arra, hogy közéleti személyiség, politikai tényező vagyok, hát egészen földművéssé változtam vissza”.²⁴ Egyébként szerette a paraszti munkát, a földet, az állatokat (*Laci novellája*), s mint író, a „fizikai munka poétája”²⁵ volt. Hiába tettek érdekében lépéseket befolyásos barátai, például Zsindely Ferenc kultuszminiszteriumi államtitkár, hogy töröljék a megbízhatatlanok nyilvántartásából, és emeljék ki a munkaszolgálatból, Bartha Károly honvédelmi miniszter jelentést kért róla a Vezérkari Főnökség Defenzív Osztályától, amelyből kiderül, hogy 1920 óta szoros megfigyelés alatt tartják, és hatalmas listán bizonyítják baloldali tevékenységét. Még a pozsonyi rádióval történt levél-

váltásának tartalmát is ismerték. Nem kapott felmentést.²⁶

3.

Sinka bihari pásztorcsalád leszármazottja, juhász, alkalmi munkás. Ő is agrárproletár, életformája, szocializációja mégis sokban különbözött Veres Péterétől. Őt mindig valami mágikus erőteré vette körül, világát misztikus homály lengte be, az eleve elrendelés váratlan, titokzatos jeleket küldött neki (a *Vád* című kötetének mottója szerint): „mert felőlem az rendeltetett, / hogy vihar fújja meg a számat”. Reális élményvilágát átszínezik a látomásos elemek. A mítosz iránti fogékonyságából következik, hogy hitét mindvégig megtartotta, a *Biblia* fontos lelki tényező volt életében, egyes epizódjait sorsként is átélte.²⁷ Ő is 1897-ben született, szintén négy elemi végzett. Édesanyja román származású, a Nutz név eredetileg Nutiu, ezt erősítette meg fia, Sinka Zoltán is. A költő juhász számadó édesapja korán meghalt, a gyerek Sinkának felnőttként kellett helyt állnia. Emocionális, eruptív alkat, ez érlelte költővé. „Én láng vagyok!” – ahogy egyik korai versében írta (*Tűz a pusztában*). 1915-ben besorozták, de nem hívták be, habár ő szerette volna, mert Keletre, Ázsiába vágyott. A Tanácsköztársaság napjait Hórindzásban élte át, egy unokatestvére agitációjára „cocolista” lett, de amikor a nagy bérlőt választották meg termelési biztosnak, kilépett a „cocolizmusból”, játéknak minősítette az egészet.²⁸ Háromszor nősült. Első felesége, Papp Piroska fiatalon meghalt, második házassága nem sikerült. Harmadik asszonyával, Szín Magdával viszont, akihez Éna-verseit írta, testi-lelki harmóniában élt. Szívesen megivott egy-két pohár bort, ha annak ideje volt, a fényképeken többnyire cigarettát tart az ujjai között. Többször kijelentette, hogy semmilyen pártnak nem óhajt tagja lenni. „Az Úr ezerkilencszáz-negyvenharmadik évének elejében így állok én a jobb- és baloldal között, szembe mind a két oldal idegen szemléletével és lelkületével az ezer téves magyar sors rendelése és törvénye szerint: két kő között itt e tájon tűz-víz ütköző határon.”²⁹

21 Tóbiás Áronnak az 1960-as évek végén mondta: „Mi akkor nem tudtuk, hogy rettegni kell Sztálintól, Rákosiék már tudták.” In: *Veres Péter köztársasági elnök*. Élet és Irodalom, 1997. nov. 28. 9.

22 Veres István: *Apám mellett, apám helyett*. Nap Alapítvány, Budapest, 2004. 155.

23 *Jer, temessük el a testet. Gulyás Pál temetése*. Debreczen, 1944. május 20. 5.

24 Veres Péter: *Az ország útján*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 6.

25 B. Nagy László: *Veres Péter*. In: Szabolcsi Miklós szerk.: *A magyar irodalom története 1919-től napjainkig*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 669.

26 Rádics József szerk.: *Veres Péter priusza*. In: *Veres Péter koszorúja*. Táncsics, Budapest, 1973. 50–55.

27 Ötvös László: *Sinka István bibliás embersége. Új Magvető – Biblia és irodalom*. Budapest, 2008. 32–37.

28 Sinka István: *Fekete bojtár vallomásai*. Magyar Élet Kiadása, Budapest, 1942. 228.

29 Sinka István: *Két kő között*. Magyar Élet, 1943/6. 16–18.

Öntörvényű ember volt, gyerekkori sérelmeiből eredően túlérzékeny, sértődékeny, nem tűrte a regulát, sőt, némely baráti kapcsolatát is konfliktusok árnyalták.³⁰ Műveltségét nagy erőfeszítések árán, nehezebb körülmények között szerezte, mint Veres Péter, mert nem volt társasága, a pásztorkodás magányos hivatal. Ösztönösségét, a világhoz való primér kapcsolódását mindvégig megőrizte. Szubjektív identitása olykor nehéz szituációkba sodorta. „Sohasem tudott történelmi összefüggésekben gondolkodni” – véli monográfiája.³¹ Önéletrajza, a *Fekete bojtár vallomásai* elárulja, hogy „társadalmi tudata gyenge lábon áll. Túlzott jelentőséget tulajdonít személyi sérelmeinek és összeütközéseinek, a fától nem látja néha az erdőt. [...] A *Fekete bojtár vallomásainak* második kötete folyamatos káromkodás Budapest intellektuális körei ellen, és elsősorban ismét személyes sérelmeiről tudósít” – írja Féja Géza.³²

Sinka útját, miután megnyerte a Magyar Falu című néplap bronztulipánját, szeghalmi tanárok, fővárosi értelmiségiek – elsősorban Féja Géza – egyengették, s vésztői környezete is segítette, főleg egy tanító és egy fakereskedő (ez utóbbi eredetileg tanár volt, a felesége pedig dilettáns költő). Hamarabb jutott kötethez, mint Veres Péter, 1933 novemberében jelent meg első verseskötete (*Himnuszok Kelet kapujában*) a Szeghalmi Péter András Gimnázium egyik tanárának (Fülöp Károly) és igazgatójának (Nagy Miklós) segítségével. Kevésbé ismert, hogy a Gyulaféheváról áttelepült Fülöp Károly (ottani tanár) erdélyi barátait, Áprily Lajost és Reményik Sándort kérte meg, hogy minősítse a verseket, s mindkettőtől igenlő választ kapott.³³ Felesége halála után, 1936-ban Budapestre költözött, bár nehezen tudott talajt fogni – erről ismét Félját lehetne idéznünk –, írásaiból akart megélni. Féja Géza és Püsky Sándor jóvoltából sorra megjelentek a könyvei. A Magyar Irodalompartoló Társaság kedvezményezettje, 1943-ban 3000 pengős elismerésben részesült, ez tette lehetővé, hogy a *Fekete bojtár vallomásainak* második kötetét nyugodt körülmények között tudta megírni. 1944-ben ő kapta a társaság nagydíját, mégpedig olyanformán, hogy

három és fél hold földet vásárolt neki Csömörön.³⁴ Kár lenne elhallgatni, hogy ezekben az években tett félreérthetetlen lépéseket vagy gesztust a politikai szélsőjobboldal felé, mégis „[...] nyilas tollnoknak minősítése erős túlzás, s erre az a menthetetlen bűne adott némi alapot, hogy nyilas lapokban is publikált.”³⁵

Megjelenésével, öltözködésével is jelezni kívánta művész voltát. Féja említi nyakára hajló, hosszú haját, vagyis a művészfrizurát. (Lehet ugyan, hogy ezt a hajviseletet még pásztorkorából hozta.) A szerepreprezentációhoz érdemes csatolnunk Gulyás Pál benyomásait. Sinka 1941 decemberében egy jobboldali szervezet, a Turul vendége volt a debreceni dísztáborozáson. Felkereste Gulyást a lakásán, majd onnan együtt a Bikába mentek, Sinka szobájába. „Ott felolvastál egy novellát a *Harmincnyolc vadalmából*. Figyeltem minden mozdulatodat. A nyolc esztendő távola sok újságot dobott szemembe. Lehetetlen volt elvonnom figyelmemet szép vadonatújság sárga félcipő elől. [...] Különös groteszk ellentmondás volt a népi költő sztereotípiája és a megjelenés városias kultúrája között. Veres Péterre gondoltam, aki klasszikus érzékkel megőrizte a falusi rajzot: fut, mint egy ’messenger boy’, de biciklijé pakktartójára rá van szerelve Balmazújváros árkos-tornyostul. Ez persze csak külsőség volt. Figyeltem én a belsőre is.”³⁶

4.

Veres Péter kollektív lélek volt a szónak abban az értelmében, hogy nem csupán önmagát akarta megvalósítani, hanem másokkal – az ő szóhasználatával élve: a bajtársakkal – együtt osztályát szerette volna felemelni a nemzet színvonalára, ezért éber figyelemmel követte nemcsak a politikai, de az irodalmi élet mozgását is. Valahol olvasott Sinka költői jelentkezéséről, s mivel éppen Békéscsabára biciklizett, Vésztő útba esett, betért hozzá. „Az első pillanatban nem találtuk meg egymást. Sinka még abban a korszakában volt, amikor a *Himnuszok kelet kapujában* című kötetét írta. [...] Elbeszélgettük, mint kezdő írók szoktak, s megmutogattuk egymásnak írásainkat is. De engem akkor nem elégitettek ki az ő versei, őt meg

30 Például Gulyás Pállal, Szabó Lőrincsel, Illyés Gyulával. Lásd: *Én és ő* című gúnyos versét.

31 Görömbei András: *Sinka István*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 129.

32 Féja Géza: *Szabadcsapat*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 303.

33 Bakó Endre: *Adalékok Sinka István pályakezdéséhez*. Alföld, 1974/8. 39–46.

34 Medvigy Endre: *Sinka István Csömör felé vezető útja*. In: Uő szerk.: *Sinka István: Nevem a végtelenben*. Csömör, 2017. 130–138.

35 Görömbei András: *Sinka István*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 103.

36 Gulyás Pál: *Válasz Sinka Istvánnak*. Új Élet, Kassa, 1942. 236–240.

nem elégitették ki sem az én elbeszéléseim, sem a művészi és szociológiai elveim. [...] Én akkor beszélgetés közben azt mondtam Sinkának, hogy az a legjobb verse, amelyik az apjáról maradt fapoháról szól. Én azt mondtam, a valóságot kellene megírni, a pásztorélet valóságát, amelyet még nem írt meg senki. Nem hiszem, hogy az én véleményem jelentett volna valamit Sinka előtt.”

Ez az írása – 1941-ben járunk – az emlékezésből értékelésre vált. „Sinka {azonban} nagy költő. Népi klasszikus. Nem volt még itt a magyar földön senki az aluljöttök között, aki tisztább és eredetibb hangon szólalt volna meg, mint ő. Igaz, nincs messze vezető intellektuális távlata, de ez nem is hiányzik az ő verseiből. [...] De az nem igaz, hogy egyhangú, inkább csak egy hangú.”³⁷ Sinka költészetének esztétikai értékeit kutatva az elemiséget hangsúlyozza, ami az ő értelmezésében nem a spontaneitás, hanem az az erő, amely áttöri a kultúrburkot, a tanult műveltséget, az eszmei és formai utánérzést. Véleménye szerint versei – egy kis megtorpanás után – egyre jobbak lettek, mert élmény volt mögöttük, eredeti népi valóság. „Sinka versei {azonban} belülről szólnak az eltemetett magyar világból, s alulról, az ismeretlen népi mélységből jönnek. Sinka hangja az ezer éven át megnevesedett népi fájdalom. És az ezer éven át letisztult népi ízlés és szépségfogalom. [...] Sinka még megragadta és ki tudja fejezni ezt az ősi világot, mert gyermeki szomjúságában annakidején mindent felszívott az öregektől, amit azok az ősektől örökölték, s most formába önti. Tanúsítja, hogy Sinka igazat ír, képei, hasonlatai nem egyénieskedés eredményei, közük van a magyar népi mélységhez. Tagadja, hogy misztikus lenne. Tiszta és világos itt minden, csak a magyar kultúrvilág túl magasan libeg a nép fölött.”³⁸

Veres Péter látogatását Sinka is megörökítette. „Egy reggel kenyérsütés volt nálunk. [...] Úgy, ahogy a dagasztáshoz nekikészültem, egy nagy kötővel előttem, mentem kifelé. Egy fekete kalapos fényes csizmaszárú ember meg jött befelé hozzánk a kapun. Kerékpárt tolt maga előtt, köszönt, és mondta, hogy Sinkát keresi. [...] Azért a nagy asszony kötőben és tésztás kézzel is örömmel fogadtam Pétert. Piroska azonnal lángost zsírozott neki, evett, majd kért egy Himnuszokat, s még evés közben belecerezázott, sorokat

húzott alá, elmondta, hogy a versek neki nem tetszenek, nincs ükonómiájuk, fanyalgás az egész. Én szóhoz sem jutottam, hallgattam, csak visszanéztem magamba, az egész életemre, s tudtam, hogy Péternek nincs igaza. [...] Az álom hiányzott még akkor Péterből. [...] Jó pár évig észre se vette, hogy élek-é, halok-é, vagy hogy megvagyok-é ezen a világon.” Úgy tudta, hogy Veres Péter állítólag úgy nyilatkozott, hogy nincs mit beszélni róla. „Nem költő a világegyért sem, lumpenproletár.” De aztán tovább fűzi emlékfonalát: „[...] maga Veres Péter írta három évvel ezelőtt, hogy az okos barátok tanácsainak ellenére is, a magam útját jártam, és járom. Szép, igaz, tiszta emberi és írói vonás volt az is Veres Péterétől, hogy megírta: nem értettük meg egymást.”³⁹

5.

Veres Péter 1944-őszén is munkaszolgálatot teljesített, de Siófokról hamis okmányokkal Budapestre szökött, az ostromot ott élte át, betegen. Amint lehetett, 1945. február elején, szovjet katonai dzsippen Debrecenbe utazott, ahol az Ideiglenes Kormány már működött.⁴⁰ E hónapok történetét *Az ország útján* című önéletírásában örökítette meg. Az események dokumentum értékű krónikája mellett, meghatározó a meditáció és az önvizsgálat is: a történelem vonzása és az írói, forradalmi szenvedély. „Elvégre én nem birtokos és gazdálkodó ’kisúr’, vagy nagygazda, pláne nem ’kulák’ akartam lenni, hanem író. Írója és valakije a magyarságnak.”⁴¹ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés azonnal képviselőjének választotta, a Nemzeti Parasztpárt elnöke, az Országos Földbirtokrendező Tanács elnöke lett, a földosztás szószólója, eközben az éhező budapesti gyerekek számára szervezett élelmiszergyűjtést.⁴² A koalíciós években miniszteri pozíciókat töltött be, 1948-ig. Pártelnökként össze akarta fogni a népi szellemű művészeket, amiben számított Sinka támogatására.⁴³ Rákosi Mátyás még abban az évben megtámadta *Paraszti jövő* című könyve miatt, mert abban az egyéni gazdálkodást tartotta a magyar parasztság követendő útjának.

39 Sinka István: *Fekete bojtár vallomásai*. Magyar Élet Kiadása, Budapest, 1942. 153.

40 Veres Péter *hazaérkezett*. Néplap, 1945. febr. 4. 2.

41 Veres Péter: *Az ország útján*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 84.

42 *Az éhező gyermekek*. Néplap, 1945. febr. 22. 3.

43 Veres Péter levele Sinka Istvánnak. 1948. jan. 29. In. Medvigy Endre szerk.: *Anyám balladát táncol. In memoriam Sinka István*. Nap Kiadó, Budapest, 1999. 164.

37 Veres Péter: *Sinka István*. In. Uő: *Ember és írás*. Bolyai Akadémia, Budapest, 1941. 152–158.

38 Uo.

Visszavonult a politikától, és csak írói hivatásának kívánt élni, íróként mégis betago­lódott a hatalmi struk­ túra ideológiai felépítményébe. 1950-ben megírta *Ukrajna földjén* című „naplóját”, amelyben lel­kendezve számolt be tapasztalatairól. „ami ott a ’ma’, az lesz a mi ’holnapunk’.” Számokat, termelési eredményeket idézett, közben hódolattal emlegette Sztálin zse­ nialitását és bölcsességét.⁴⁴ Kétszer is Kossuth-díjat kapott, miközben az a gúnyos mondás járta: „Veres Péter nemcsak író, de színész is. Eljátszotta a parasztbecsületet.” Németh G. Béla is értetlenül szemlélte ezt az írói megalkuvást. „Félt?” – tette fel a kérdést.⁴⁵ Igen, a totális diktatúra félelemkeltő légkörében (kétszer is merényletet kíséreltek meg ellene,⁴⁶ zajlottak a koncepciók perek) lehetetlenné vált a konzekvens identitás, a morális autonómia, az író nem művet alkotott, hanem életmentő bizonyítékot állított elő.

Ám közéleti szerepvágyát nem tudta leküzdeni, ha megszólalt, abból mindig baj származott. Ekkor aztán szabadkozni kényszerült, sajnós, olykor megaláz­ kodva. 1956 októberében az Írószövetség elnökének választották, október 23-án beszédet mondott. A forradalom vérbe fojtása után Kádár Jánosnak írott leveleiben mentegette magát, hűségéről biztosította, elutasította az írók passzív ellenállását.⁴⁷ A magyar írók ENSZ-nek címzett felhívását természetesen aláírta.⁴⁸ 1963 után megint bátorságot merített, s olykor nyilvánosan hangoztatta, hogy „a Nemzeti Parasztpártnak ő nemcsak volt, hanem jelenleg is elnöke.”⁴⁹

Standeisky Éva véleménye szerint Veres Péter 1945 után kiegyenlítő szerepre törekedett a kommunista párt és a népi írók között, kötődése mégis az utóbbiakhoz bizonyult erősebbnek. Vállalta értük a hivatalos nehezítés ódi­umát, erre bizonyítékul szolgál­ nak egymásnak adott dedikációik is. Sinka ezt írta *Harmincnyolc vadalma* című kötetébe: „Veres Péternek: Ezerkilencszázötvenkettő őszén bizonyossággal mondom, én kigúnyolt szegény, hogy Péter, az én boldogtalan barátom 53-ban milyen nagy visszavonulást

csinálna, ha lehetne. Adja Isten, hogy én segíthessek neki. Segítek, ha lehet! 1952. nov. 20.”⁵⁰ Ő Sinkának így ajánlja *Az ország útján* című könyvét: „Sinka Istvánnak szeretettel és azzal a nem múló meggyőződéssel, hogy a mi szegény­ paraszti világunknak nem volt még igazabb költője, mint ő. Budapest–Ferenc­ hegy, 1965. júl. 10.” A *Jelenidőt* pedig e sorokkal adta át: „Sinka Istvánnak barátsággal-szeretettel és azzal, hogy az érted való harcot majd az utódaink eredményesebben folytathatják. Veres Péter, Bpest, 1968. XI. 8.”⁵¹ Ebben a könyvében szerepel az a terjedelmes tanulmánya, amellyel a hetvenéves költőt köszöntötte, s amelyben Sinkát a halhatatlanok közé sorolta.⁵² Nekrológiájában is hitet tett Sinka varázslatos költés­ zete mellett.⁵³

6.

Sinka reménykedve fogadta az 1945-ös rendszer­ változást, hiszen költészetének fő szólama az úri Magyarország elleni vád volt. Egy demokratikus állam-berendezkedésben bízott, a szocializmustól a kis­ tulajdonosi álmok megvalósítását várta.⁵⁴ Hamarosan nagyot kellett csalódnia. Ráadásul dühödt politikai támadások érték a *Fekete bojtár vallomásai* és főleg a *Denevérek honfoglalása* című népi eposzának anti­ szemita kicsengése miatt. A támadásokra nem állt módjában válaszolni, nem volt fóruma, de önkorrek­ cióra hajlíthatatlansága miatt amúgy is képtelen volt. Inkább elhallgatott, később jövedelem és nyugdíj hí­ ján valósággal nyomorgott. Veres Péter próbált segí­ teni rajta, annak ellenére, hogy ezt az ÁVH besúgók révén számon tartotta.⁵⁵ 1956-ban néhány szép, esz­ tétikailag hibátlan verssel üdvözölte a forradalmat, de a magyar írók ENSZ-hez intézett 1957-es nyilat­ kozatán szerepel az ő neve is.⁵⁶ Megszenvedte a szocialista diktatúrát, ám hű maradt önmagához, saját világába, belső növekedési törvényeinek menetébe csak annyi külső hatást engedett beszüremkedni,

44 Veres Péter: *Ukrajna földjén*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Buda­ pest, 1951. 5.

45 Németh G. Béla: *Egy szovjetunióbeli útleírás*. In: *Írók, művek, emberek*. Krónika Nova Kiadó, Budapest, 1998. 170–175.

46 Veres Péter is megírta *Őszi változatok* című könyvében, Szép­ irodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1969.

47 Sipos Levente: *Veres Péter levelezése Kádár Jánossal és Aczél Györggyel 1957–1959*. Múltunk, 1997. 248.

48 *A magyar írók tiltakozása az ENSZ ötös bizottsági jelentés köz­ gyűlési tárgyalása ellen*. Élet és Irodalom, 1957. szept. 13. 1.

49 Fodor András: *Ezer este Fülep Lajossal*. I. Magvető, Budapest, 1986. 148–150.

50 Balogh Ferentz: *Sinka István ajánlások*. Vésztő, 1992. 146.

51 Miklya Jenő vál., bev., jegyz.: *Vésztőről indult*. Bibliotheca Beke­ siensis, Békéscsaba, 1981. 143–144.

52 *Sinka István 70 éves*. In: Medvigy Endre: *Anyám balladát táncol*. In memoriam Sinka István. Nap Kiadó, Budapest, 1999. 232–248.

53 Veres Péter: *Sinka István*. Élet és Irodalom, 1969. 26. 2.

54 Görömbei András: *Sinka István*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 130–131.

55 Veres István: *Apám mellett, apám helyett*. Nap Alapítvány, Buda­ pest, 2004. 111.

56 A túlélők később azzal mentegetőztek, hogy ezt a bebörtönzött írók szabadon bocsájtása érdekében tették. Állítólag erre ígéret volt a hatalom részéről.

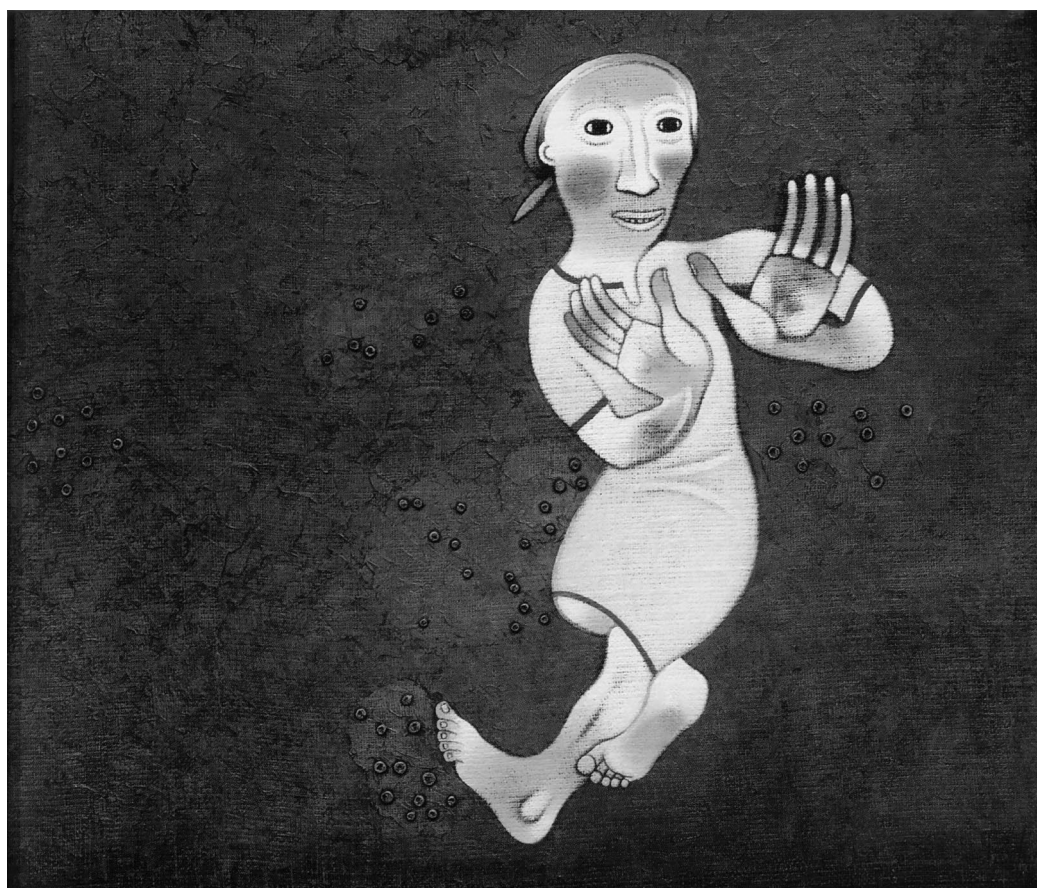
amennyi objektíve elkerülhetetlen, tehát szükségszerű volt. Néhány elszórtan megjelent rövid írás után, végre 1961-ben napvilágot látott prózakötete, ezzel végleg feladta az ellenállást, de nem vállalkozott megalázó önostorozásra, mint Erdélyi József. Veres Péter sugárzó örömmel levélben köszönte meg a tiszteletpéldányt.⁵⁷

Mára az egykori „meztlábás triászt” (Sinka István, Szabó Pál, Veres Péter) tekintve, ő áll az élen. Vajon csak esztétikán kívüli szempontok alapján, 1945 utáni mellőzésének kompenzálása miatt? Nem így gondolom. Sinka valami egészen eredetit, maradandót hozott fel a magyarság ősi kulturális készletéből, lelki mélyrétegéből, képkincséből, többnyire művészi szinten. Szabó Pál és Veres Péter is sok értéket teremtett, de a szocializmus időszakában írott szép-irodalmi és publicisztikai alkotásaik nem mentesek a kötelező ideológiától.

57 Veres Péter levele Sinka Istvánnak. In. Medvigy Endre: *Anyám balladát táncol. In memoriam Sinka István*. Nap Kiadó, Budapest, 1999. 204.

7. Kettőjük kapcsolata is bizonyítja, hogy a népi írói tömörülés 1945 után élesen kettévált. Egyesek, ha kellenél is, a narodnyik stigmát viselve kisebb-nagyobb engedmények árán vállalták az „útitárs” (kollaboráns) szerepét, mások nem. Volt azonban egy közös nevező, ami áthidalta minden világnézeti-esztétikai különbséget: a parasztságot, az alulso ország népét akarták emberi körülmények közé juttatni. Borbándi Gyulával szólva: „az addig hátrányosan megkülönböztetett társadalmi rétegeket a politikai nemzetbe beemelni, ezáltal a magyar nemzet egyenlőségén és szabadságán alapuló egységet megteremteni.”⁵⁸ Ezt a nemzetmentő szándékot és tevékenységet méltányolnunk kell még akkor is, ha a kor keszonymása alatt akadt népi író, aki csak a célnak volt elkötelezettje, de nem mindig választott megfelelő eszközöket.

58 Borbándi Gyula: *A magyar népi irodalom – A harmadik reform-nemzedék*. Püski, Budapest, 1989. Az írótól származó fülszöveg.

A lópvidék táncosa